

Alguns aspectes fonològics i morfològics de les seqüències de verb seguit de pronoms febles en el català de Formentera

per Francesc Torres-Tamarit

Estimar tant la terra, Déu meu, no és estimar-te també una mica a Tu? O és així que t'amagues? No és amb pensaments, però, que vull entendre tot aquest petit món que acaba a Formentera, i creix dins la mirada i té la mida justa de la mirada [...]

Marià Villangómez, *L'altra illa*

1. Consideracions prèvies

A dia d'avui, els estudis gramaticals sobre el català de Formentera són més aviat escassos. Les úniques monografies de què disposam són el *Curs d'iniciació a la llengua: normes gramaticals, lectures eivissenques i formentereres* de Marià Villangómez (1978) i el llibre de Joan Veny *Aproximació al dialecte eivissenc* (1999). Tot i que aquests estudis es poden prendre com a referència per al formenterer, aquesta varietat del català es troba infrarepresentada en els estudis de lingüística catalana. Partint d'aquí, aquest article pretén aprofundir en el coneixement d'alguns dels trets més característics del formenterer, i que el distingeixen tant de l'eivissenc com de la resta de varietats balears: en primer lloc, el desplaçament de l'accent en els imperatius i els infinitius motivat per la presència de pronoms febles (e.g. *canta-l'hi*, pronunciat [kən'tə-li], amb accent a la penúltima síl·laba de la seqüència, en lloc de ['kantə-li], com en eivissenc o barceloní, o [kəntə'li], amb accent final, com en mallorquí i en menorquí), i, en segon lloc, la morfologia particular que presenten els imperatius de les conjugacions II i III quan van seguits de pronoms febles (e.g. *cus-la*, pronunciat [kuzi'yələ], amb l'aparició d'una extensió [-iyə] entre el verb i el pronom feble que també es troba en d'altres formes del paradigma verbal dels verbs de la conjugació III, com a l'imperatiu sense pronoms febles de les formes de 1PL i 2PL, [kuzi'yəm] i [kuzi'yəw]). El desplaçament de l'accent en aquest tipus de seqüències és un fenomen interessant en la mesura

que els pronoms febles, categories gramaticals que expressen trets morfosintàctics de persona, nombre, gènere i cas, acostumenen, en la majoria de llengües romàniques, a ser àtons i a no influir sobre la posició de l'accent. Malgrat això, el desplaçament de l'accent en les seqüències de verb seguit de pronoms febles no es tracta d'un fet exclusiu del formenterer. En l'espai romànic, aquest tipus de desplaçament accentual també es troba en els imperatius i els infinitius del mallorquí i del menorquí, tot i que el patró accentual que en resulta difereix del del formenterer (vegeu Moll 1932, 1934, Grimalt 2002, 2004, Perea 2012, Veny 2015, Nadeu *et al.* en premsa, Torres-Tamarit & Pons-Moll 2015, enviat), en els impera-

tius d'algunes varietats italianes com el napolità i el lucà (Kenstowicz 1991, Monachesi 1996, Peperkamp 1997, Loporcaro 2000, Ordóñez & Repetti 2006, 2014, Repetti 2016) i en els imperatius d'algunes varietats de l'aragonès (Ordóñez & Repetti 2006, 2014), l'occità (Sauzet 1986) i el sard (Kim & Repetti 2013). Si no vaig errat, la primera referència a aquest fenomen referit al formenterer apareix a l'article «Trets en canvi en el català de Formentera: consideracions sociolingüístiques» de Joan i Marí (1993) i més endavant al llibre sobre l'eivissenc de Veny (1999). En tots dos casos, però, aquesta qüestió s'esmenta succintament i no és l'objectiu dels autors desenvolupar-hi una anàlisi lingüística detallada. Els pa-

trons accentuals del formenterer que són conseqüència del desplaçament accentual no han estat tractats de manera sistemàtica fins a l'aparició dels treballs de Torres-Tamarit (2008), Bonet & Torres-Tamarit (2010, 2011) i Torres-Tamarit & Pons-Moll (2015, en viat), els quals presenten dades obtingudes a partir d'entrevistes realitzades a Formentera l'any 2008 a quatre informants: dos dones d'edat avançada i dos de mitjana edat. Aquestes dades, presentades i analitzades en aquest treball, s'han complementat amb dades sobre morfologia verbal obtingudes a partir d'una entrevista realitzada a Formentera l'any 2016 a una d'aquestes informants d'edat mitjana (vegeu també les dades sobre morfologia verbal de l'eivissenc de Veny 1999 i les aportades per Marí Tur 2010 per al formenterer).

2. Els pronoms febles postverbals en formenterer: dades

En formenterer, la presència de pronoms febles precedits d'una forma verbal, sempre un imperatiu o un infinitiu, provoca un desplaçament de l'accent si es donen certes condicions. Abans de descriure les condicions que fan possible el desplaçament accentual, a (1) es recullen les formes fonètiques dels pronoms febles en posició postverbal combinats amb el verb *comprar* de la conjugació I. L'accent es marca abans de la síl·laba accentuada i es representa amb el diacrític “ˈ”.

Com ja es pot observar als exemples de (1), a les combinacions d'imperatiu seguit de pronom feble l'accent es trasllada una síl·laba cap a la dreta en relació a la posició de l'accent de l'imperatiu sense pronom feble. El fet que s'hi apliqui el procés fonològic de reducció vocàlica (e.g. la /o/ de *compra* passa a [u] a *compra'l*, pronunciat [kumˈprə-l]) demostra que ens trobam davant d'un cas clar de desplaçament d'accent i no pas d'un fenomen de naturalesa entonativa (cf. Kim & Repetti 2013, els quals analitzen el suposat desplaçament d'accent en sard com un cas d'associació d'accents tonals als pronoms febles). El resultat del des-

pronom	forma fonètica	imp 2SG	inf
1SG.ACC/DAT	[-m] [-mə]	<i>compra'm</i> [kumˈprə-m]	<i>comprar-me</i> [kumˈprar-mə]
1PL.ACC/DAT	[-mus]	<i>compra'ns</i> [kumˈprə-mus]	<i>comprar-nos</i> [kumˈprar-mus]
2SG.ACC/DAT	[-t] [-tə]	<i>compra't</i> [kumˈprə-t]	<i>comprar-te</i> [kumˈprar-tə]
2PL.ACC/DAT	[-s] [-vus]	<i>comprau-vos</i> [kumˈprəw-s] o [kumˈprəw-vus]	<i>comprar-vos</i> [kumˈprar-vus]
3SG.M.ACC	[-l] [-lu]	<i>compra'l</i> [kumˈprə-l]	<i>comprar-lo</i> [kumˈpral-lu]
3PL.M.ACC	[-ls] [-lus]	<i>compra'ls</i> [kumˈprə-ls]	<i>comprar-los</i> [kumˈpral-lus]
3SG.F.ACC	[-lə]	<i>compra-la</i> [kumˈprə-lə]	<i>comprar-la</i> [kumˈpral-lə]
3PL.F.ACC	[-ləs]	<i>compra-les</i> [kumˈprə-ləs]	<i>comprar-les</i> [kumˈpral-ləs]
3SG.DAT	[-li]	<i>compra-li</i> [kumˈprə-li]	<i>comprar-li</i> [kumˈpral-li]
3PL.DAT	[-lzi]	<i>compra'ls</i> [kumˈprə-lzi]	<i>comprar-los</i> [kumˈpral-lzi]
3REFL.ACC/DAT	[-sə]		<i>comprar-se</i> [kumˈprar-sə]
ACC.PART	[-n] [-nə]	<i>compra'n</i> [kumˈprə-n]	<i>comprar-ne</i> [kumˈprar-nə]
ACC.N	[-w] [-u]	<i>compra-ho</i> [kumˈprə-w]	<i>comprar-ho</i> [kumˈprar-u]
LOC	[-j] [-i]	<i>compra-hi</i> [kumˈprə-j]	<i>comprar-hi</i> [kumˈprar-i]

(1) Formes fonètiques dels pronoms febles en formenterer.

plaçament accentual és accent final si la seqüència verb-pronom acaba en consonant o semiconsonant ([-j] o [-w]), i accent penúltim si la seqüència acaba en vocal. A les combinacions amb infinitiu no hi ha desplaçament d'accent i el mateix passa en les combinacions amb un imperatiu de 1PL o 2PL (i.e. *comprem-hi*, pronunciat [kumˈprəm-i], o *comprau-vos*, pronunciat [kumˈprəw-vus]). Aquest fet contrasta amb la situació de la majoria de subvarietats del mallorquí, on l'accent sempre recau sobre l'última síl·laba de la seqüència (també sobre el pronom feble si aquest conté una vocal, i.e. *comprar-me*, pronunciat [komprəm-ˈmə]). Quan dos pronoms febles segueixen un imperatiu o un

infinitiu, també hi ha desplaçament d'accent. En aquests casos, però, l'accent sempre es trasllada a la vocal del primer dels dos pronoms febles, com s'exemplifica a (2), que conté totes les formes possibles que s'obtenen de combinar el pronom de 1SG.DAT amb la resta de pronoms. Les combinacions amb els pronoms de 2SG.DAT i de 3REFL.DAT són equivalents a les de (2) (e.g. *compra-te'l*, pronunciat [kumprə-ˈtəl], *comprar-se'l*, pronunciat [kumprər-ˈsəl], etc.).

Les combinacions amb els pronoms de 1PL.DAT i 2SG.DAT s'il·lustren a (3) i a (4). A (4), el morfema de persona de 2PL, /-w/, pot no pronunciar-se, i per això apareix entre parèntesis. Com a (2), l'accent sempre recau sobre la vocal del primer pronom.

Finalment, a (5) apareixen les combinacions d'acusatiu amb datiu de 3SG i 3PL. Com en català central, la combinació d'acusatiu i datiu és [-li] si tant l'acusatiu de la persona 3 com el datiu són singulars, i [-lzi] si un dels dos pronoms, o tots dos pronoms, són plurals; cal tenir en compte la distància que existeix entre les formes de la gramàtica mental dels parlants i les formes normatives. A les combinacions d'ACC.PART amb 3PL.DAT, he pogut atestar dos formes, [-lzni] i [-zni], tot i que la segona, [-zni], sembla ser la més freqüent. Pel que fa a l'accent, fixau-vos que només hi ha trasllat d'accent amb els imperatius de 2SG i no amb l'infinitiu, com ja s'ha vist a (1).

Fins aquí hem presentat totes les formes fonètiques dels pronoms febles en posició postverbal, aïllats i en combinacions de dos pronoms. La secció següent tracta sobre la motivació del trasllat d'accent.

3. El desplaçament d'accent en formenterer: motivació

Com ja s'ha vist, el resultat del desplaçament accentual és accent a l'última síl·laba de la seqüència si la seqüència verb-pronom(s) acaba en consonant o semiconsonant (amb l'excepció del plural, e.g. *donar-nos*, pronunciat [du' nar-mus] i no *[dunər-mus]), i accent penúltim si la seqüència acaba en vocal. Dit d'una altra manera, si la seqüència verb-pronom(s) acaba en vocal, la seqüència mai no presenta accent a l'antepenúltima síl·laba (e.g. *[donə-li], com en català central), i si la seqüència verb-pronom(s) acaba en consonant o semiconsonant, la seqüència mai no presenta accent a la penúltima síl·laba (e.g. *[donə-l], com en català central); és a dir, en les combinacions de verb seguit de pronoms febles en formenterer mai trobem ni seqüències esdrúixoles ni seqüències planes acabades en consonant o semiconsonant. El trasllat d'accent, aleshores, només es desencadena en aquells casos en què la seqüència verb-pronom(s) podria generar o bé seqüències esdrúixoles o bé seqüències planes acabades en consonant o se-

pronom	forma fonètica	imp 2SG	inf
1SG.DAT-3SG.M.ACC	[-'məl]	<i>compra-me'l</i> [kumprə-'məl]	<i>comprar-me'l</i> [kumprər-'məl]
1SG.DAT-3PL.M.ACC	[-'məls]	<i>compra-me'ls</i> [kumprə-'məls]	<i>comprar-me'ls</i> [kumprər-'məls]
1SG.DAT-3SG.F.ACC	[-'mələ]	<i>compra-me-la</i> [kumprə-'mələ]	<i>comprar-me-la</i> [kumprər-'mələ]
1SG.DAT-3PL.F.ACC	[-'mələs]	<i>compra-me-les</i> [kumprə-'mələs]	<i>comprar-me-les</i> [kumprər-'mələs]
1SG.DAT-ACC.PART	[-'mən]	<i>compra-me'n</i> [kumprə-'mən]	<i>comprar-me'n</i> [kumprər-'mən]
1SG.DAT-ACC.N	[-'məw]	<i>compra-m'ho</i> [kumprə-'məw]	<i>comprar-m'ho</i> [kumprər-'məw]
1SG.DAT-LOC	[-'məj]	<i>compra-m'hi</i> [kumprə-'məj]	<i>comprar-m'hi</i> [kumprər-'məj]

(2) Combinacions de dos pronoms amb 1SG.DAT.

pronom	forma fonètica	imp 2SG	inf
1PL.DAT-3SG.M.ACC	[-'mul]	<i>compra'ns-el</i> [kumprə-'mul]	<i>comprar-nos-el</i> [kumprər-'mul]
1PL.DAT-3PL.M.ACC	[-'muls]	<i>compra'ns-els</i> [kumprə-'muls]	<i>comprar-nos-els</i> [kumprər-'muls]
1PL.DAT-3SG.F.ACC	[-'mulə]	<i>compra'ns-la</i> [kumprə-'mulə]	<i>comprar-nos-la</i> [kumprər-'mulə]
1PL.DAT-3PL.F.ACC	[-'muləs]	<i>compra'ns-les</i> [kumprə-'muləs]	<i>comprar-nos-les</i> [kumprər-'muləs]
1PL.DAT-ACC.PART	[-'mun]	<i>compra'ns-en</i> [kumprə-'mun]	<i>comprar-nos-en</i> [kumprər-'mun]
1PL.DAT-ACC.N	[-'muzu]	<i>compra'ns-ho</i> [kumprə-'muzu]	<i>comprar-nos-ho</i> [kumprər-'muzu]
1PL.DAT-LOC	[-'muzi]	<i>compra'ns-hi</i> [kumprə-'muzi]	<i>comprar-nos-hi</i> [kumprər-'muzi]

(3) Combinacions de dos pronoms amb 1PL.DAT

miconsonant. És per això que la forma *dóna-li* es pronuncia [du'nə-li], amb trasllat a l'última síl·laba del verb, però la forma *donar-li* es pronuncia [du'nal-li], sense trasllat d'accent, a diferència del mallorquí i el menorquí, que sempre traslladen l'accent a l'última síl·laba de la seqüència (e.g. *dóna-li*, en menorquí, es pronuncia [dunə-'li]). La hipòtesi de treball és que el trasllat

d'accent a les seqüències de verb-pronom(s) en formenterer, de naturalesa diferent al trasllat que es troba en mallorquí i en menorquí, es desencadena per tal de satisfer els principis que regulen l'assignació d'accent en català i evitar així patrons accentuals que són excepcionals. A les formes nominals del català, l'accent pot recaure a qual-sevol de les últimes tres síl·labes de

pronon	forma fonètica	imp 2PL	inf
2PL.DAT-3SG.M.ACC	[-'vul]	<i>comprau-vos-el</i> [kumprə(w)-'vul]	<i>comprar-vos-el</i> [kumprə- 'vul]
2PL.DAT-3PL.M.ACC	[-'vuls]	<i>comprau-vos-els</i> [kumprə(w)-'vuls]	<i>comprar-vos-els</i> [kumprə- 'vuls]
2PL.DAT-3SG.F.ACC	[-'vulə]	<i>comprau-vos-la</i> [kumprə(w)-'vulə]	<i>comprar-vos-la</i> [kumprə- 'vulə]
2PL.DAT-3PL.F.ACC	[-'vuləs]	<i>comprau-vos-les</i> [kumprə(w)-'vuləs]	<i>comprar-vos-les</i> [kumprə- 'vuləs]
2PL.DAT-ACC.PART	[-'vun]	<i>comprau-vos-en</i> [kumprə(w)-'vun]	<i>comprar-vos-en</i> [kumprə- 'vun]
2PL.DAT-ACC.N	[-'vuzu]	<i>comprau-vos-ho</i> [kumprə(w)-'vuzu]	<i>comprar-vos-ho</i> [kumprə- 'vuzu]
2PL.DAT-LOC	[-'vuzi]	<i>comprau-vus-hi</i> [kumprə(w)-'vuzi]	<i>comprar-vos-hi</i> [kumprə- 'vuzi]

(4) Combinacions de dos pronoms amb 2SG.DAT.

pronon	forma fonètica	imp 2SG	inf
3SG.M.ACC-3SG.DAT	[-li]	<i>compra-l'hi</i> [kum'prə-li]	<i>comprar-l'hi</i> [kum'pral-li]
3SG.F.ACC-3SG.DAT	[-li]	<i>compra-la-hi</i> [kum'prə-li]	<i>comprar-la-hi</i> [kum'pral-li]
3PL.M.ACC-3SG.DAT	[-lzi]	<i>compra'ls-hi</i> [kum'prə-lzi]	<i>comprar-los-hi</i> [kum'pra-lzi]
3PL.F.ACC-3SG.DAT	[-lzi]	<i>compra-les-hi</i> [kum'prə-lzi]	<i>comprar-les-hi</i> [kum'pra-lzi]
3PL.DAT-3SG.M.ACC	[-lzi]	<i>compra'ls-el</i> [kum'prə-lzi]	<i>comprar-los-el</i> [kum'pra-lzi]
3PL.DAT-3SG.F.ACC	[-lzi]	<i>compra'ls-la</i> [kum'prə-lzi]	<i>comprar-los-la</i> [kum'pra-lzi]
3PL.DAT-3PL.M.ACC	[-lzi]	<i>compra'ls-els</i> [kum'prə-lzi]	<i>comprar-los-els</i> [kum'pra-lzi]
3PL.DAT-3PL.F.ACC	[-lzi]	<i>compra'ls-les</i> [kum'prə-lzi]	<i>comprar-los-les</i> [kum'pra-lzi]
ACC.PART-3SG.DAT	[-ni]	<i>compra-n'hi (o -li'n)</i> [kum'prə-ni]	<i>comprar-n'hi (o -li'n)</i> [kum'prar-ni]
ACC.PART-3PL.DAT	[-(l)zni]	<i>compra'ls-en</i> [kum'prə(l)-zni]	<i>comprar-los-en</i> [kum'pra-(l)zni]

(5) Combinacions d'acusatiu i de datiu de 3sg i 3pl.

cepcional en català per la majoria de lingüistes (vegeu, per exemple, Bonet 1998, Faust & Torres-Tamarit en premsa) i la més freqüent. D'altres formes nominals, però, presenten desviacions respecte de la generalització anterior: hi ha paraules que acaben en consonant i presenten accent penúltim (6c), paraules que tenen accent final tot i acabar en vocal (6d), i paraules esdrúixoles (6e); fixau-vos que són precisament aquestes paraules considerades excepcionals les que molt sovent porten accent gràfic. Els exemples de (6) recullen paraules morfològicament simples i també derivades; l'estructura morfològica, però, és en molts casos irrellevant per a l'assignació de l'accent en català.

Pel que fa a l'accentuació, vegeu el quadre (6) a la pàgina següent. Si prenem les formes regulars (6a i b), les que tenen accent final si acaben en consonant i accent penúltim si acaben en vocal, i les seqüències de verb-pronom(s) en formenterer, hi veurem el paral·lelisme. El trasllat d'accent en formenterer ve motivat per la consecució de les estructures no marcades que s'han exemplificat a (6a, b). El patró d'accentuació regular exemplificat a (6a, b) es correspon amb el que s'anomena, en fonologia mètrica (Hayes 1995), un peu troqueu moraic alineat a la dreta de la paraula. Els peus troqueus morais són categories prosòdiques que contenen o bé dos síl·labes lleugeres, del tipus consonant-vocal, on la primera síl·laba és la síl·laba prominent, la que rep l'accent (CVCV), i d'aquí el nom de troqueu, o bé una síl·laba pesada, del tipus consonant-vocal-consonant (CVC). Si l'última síl·laba del mot és pesada, CVC, aquesta síl·laba ja pot integrar-se en un peu troqueu moraic i aleshores rebre l'accent de mot; si l'última síl·laba és una síl·laba lleugera CV, es necessita una altra síl·laba lleugera precedent per formar el peu troqueu moraic i aleshores assignar l'accent a la primera de les dos síl·labes (CVCV); si la síl·laba precedent fos pesada, l'accent també seria penúltim (CVCCV). Aquest algorisme

la paraula. A les formes regulars, l'accent recau sobre l'última vocal si la paraula acaba en consonant (6a)

i sobre la penúltima vocal si la paraula acaba en vocal (6b). Aquesta és l'accentuació considerada no ex-

d'assignació d'accent és el mateix que es fa servir en les seqüències verb-pronom(s) en formenter. Tota la seqüència de verb seguit de pronoms febles es pren com a unitat mètrica: si l'última síl·laba de la seqüència és pesada, CVC, aquesta síl·laba s'integra en un peu troqueu moraic i l'accent és final (e.g. *dóna'l*, pronunciat [du('nə-l)], *dóna'n*, pronunciat [du('nə-n)], *donar-vos-en*, pronunciat [dunər-('vun)]); si l'última síl·laba de la seqüència és lleugera, CV, es necessita la síl·laba precedent per formar el peu troqueu moraic i l'accent és penúltim (e.g. *dóna-li*, pronunciat [du('nə-li)], *donar-nos-ho*, pronunciat [dunər-('muzu)]).

Un altre aspecte rellevant del formenter és el trasllat d'accent dels infinitius dels verbs de la conjugació II (e.g. *conèixer-ho*, pronunciat [kunə'ʃər-u]); sense aquest trasllat d'accent, la seqüència que en resultaria seria esdrúixola i per tant no es correspondria amb un patró accentual regular. D'altra banda, els verbs de la conjugació II que acaben en *-re* doblen el morfema d'infinitiu */-r/* quan van seguits de pronoms febles (e.g. *rompre-ho*, pronunciat [rum'prər-u], *perdre-ho*, pronunciat [pər'ðrər-u], *batre-ho*, pronunciat [bə'trər-u]). El trasllat d'accent en els infinitius dels verbs de la conjugació II així com la duplicació del morfema d'infinitiu en els verbs acabats en *-re* també es troba en eivissenc (e.g. *veure-ho*, pronunciat [vu'rər-u] o [vo'rər-u], sense reducció vocàlica). Pel que fa al trasllat d'accent en eivissenc, però, cal una investigació més detallada, tot i que sembla que a dia d'avui no hi ha desplaçament accentual ni a la conjugació I ni a la conjugació III.

4. Els imperatius seguits de pronoms febles de les conjugacions II i III: increments del radical

Els imperatius de 2SG de les conjugacions II i III coincideixen en la seva totalitat amb el radical verbal (sense vocal temàtica) en totes les varietats del català, és a dir, no presenten desinència: *mol!* (moldre), *encén!* (encendre), *beu!* (beure),

Formes regulars		Formes irregulars		
a. [-C#]	b. [-V#]	c. [-C#]	d. [-V#]	e. [-V#] i [-C#]
<i>almanac</i>	<i>negoci</i>	<i>capítol</i>	<i>tabú</i>	<i>metròpolis</i>
<i>petit</i>	<i>canari</i>	<i>llapis</i>	<i>ximpanzé</i>	<i>pàgina</i>
<i>nacional</i>	<i>muntanya</i>	<i>numèric</i>	<i>café</i>	<i>hàbitat</i>
<i>bondat</i>	<i>bigoti</i>	<i>telèfon</i>	<i>peroné</i>	<i>làudandum</i>

(6) Accentuació en català.

a. conjugació II			
2SG		2SG seguit de pronom feble	
			extensió <i>/-ə-/</i>
<i>perd!</i>	['pɛrt]	<i>perd-la!</i>	[pər'ð-ə-lə]
<i>promet!</i>	[pru'mət]	<i>promet-li!</i>	[prumə't-ə-li]
			extensió <i>/-gə-/</i>
<i>mol!</i>	['mɔl]	<i>mol-la!</i>	[mul-'ɣə-lə]
<i>encén!</i>	[ən'sen]	<i>encén-la!</i>	[ənsən-'gə-lə]
			extensió <i>/-əgə-/</i>
<i>estreny!</i>	[əs'trɛp]	<i>estreny-la!</i>	[əstrɛp-ə'ɣə-lə]
<i>coneix!</i>	[ku'nəʃ]	<i>coneix-la!</i>	[kun-ə'ɣə-lə]
b. conjugació III			
			extensió <i>/-igə-/</i>
<i>cus!</i>	['kus]	<i>cus-la!</i>	[kuz-i'ɣə-lə]
<i>afegeix!</i>	[əfə'ʒəʃ]	<i>afegeix-la!</i>	[əfəʒ-i'ɣə-lə]

(7) Imperatius aïllats i seguits de pronom feble.

mou! (moure), *romp!* (rompre), *promet!* (prometre), *bat!* (batre), *perd!* (perdre), *coneix!* (conèixer), *estreny!* (estrènyer), *veng!* (vèncer), *cus!* (cosir), *bull!* (bullir). Els imperatius de la conjugació IIIa presenten també l'increment temàtic *-eix*: *protegeix!* (protegir), *afegeix!* (afegir). Aquests imperatius sense desinència, sempre de les conjugacions II i III, contrasten amb els imperatius de 2SG de la conjugació I, els quals contenen un morfema de temps */-ə/* (e.g. *canta*, pronunciat ['kant-ə], no pas *['kan] o *['kant]).

Un aspecte característic dels imperatius de 2SG de les conjugacions II i III i que és exclusiu del formenter és l'aparició d'uns increments que apareixen entre el radical ver-

bal i el pronom feble (Bonet & Torres-Tamarit 2010, 2011). Aquests increments prenen quatre formes diferents en funció de la conjugació verbal i el tipus de verb dins la conjugació II. Els verbs de la conjugació II poden prendre tres increments: */-ə-/*, */-gə-/*, */-əgə-/*, i tots els verbs de la conjugació III prenen l'increment */-igə-/*. A (7), es comparen les formes aïllades dels imperatius de 2SG de les conjugacions II i III amb les mateixes formes verbals quan predeixen un pronom feble. L'increment apareix entre guionets.

En aquests imperatius seguits de pronom feble també hi ha desplaçament d'accent com als imperatius de la conjugació I i com als infinitius de la conjugació I amb més d'un pro-

a. conjugació II			
2SG		1PL i 2PL	
			extensió /-ə-/
<i>perd!</i>	[ˈpɛrt]	<i>perdem!</i>	[pərˈð-ə-m]
		<i>perdeu!</i>	[pərˈð-ə-w]
<i>promet!</i>	[pruˈmɛt]	<i>prometem!</i>	[pruməˈt-ə-m]
		<i>prometeu!</i>	[pruməˈt-ə-w]
			extensió /-gə-/
<i>mol!</i>	[ˈmɒl]	<i>molguem!</i>	[mul-ˈɣə-m]
		<i>moleu!</i>	[mul-ˈɣə-w]
<i>encén!</i>	[ənˈsen]	<i>encenguem!</i>	[ənsəŋ-ˈgə-m]
		<i>enceneu!</i>	[ənsəŋ-ˈgə-w]
			extensió /-əgə-/
<i>estreny!</i>	[əsˈtrɛŋ]	<i>estrenyem!</i>	[əstrɛŋ-əˈɣə-m]
		<i>estrenyeu!</i>	[əstrɛŋ-əˈɣə-w]
<i>coneix!</i>	[kuˈnɛʃ]	<i>coneguem!</i>	[kun-əˈɣə-m]
		<i>coneixeu!</i>	[kun-əˈɣə-w]
b. conjugació III			
			extensió /-igə-/
<i>cus!</i>	[ˈkus]	<i>cosim!</i>	[kuz-iˈɣə-m]
		<i>cosiu!</i>	[kuz-iˈɣə-w]
<i>afegeix!</i>	[əfəˈʒɛʃ]	<i>afegim!</i>	[əfəʒ-iˈɣə-m]
		<i>afegiu!</i>	[əfəʒ-iˈɣə-w]

(8) Imperatius de 1PL i de 2PL.

sense extensió més la vocal temàtica seguit del morfema de persona (no hi ha morfema de temps en aquestes formes de plural); un verb de la conjugació II com *moure* presenta un radical al·lomòrfic on l'última /-w/ de l'arrel (*mou*) alterna amb /-g/ (*moguem*). Un verb de la conjugació II com *moldre* conté un radical al·lomòrfic augmentat amb la consonant velar /-g/ (*molguem*). D'altres verbs de la conjugació II com *estrènyer* contenen, a més de l'extensió velar, una vocal neutra abans de l'element velar (*estrenyeguem*). Finalment, tots els verbs de la conjugació III presenten el radical augmentat /-ig/ (*cosiguem*, *afegiguem*). Aquest increment del radical /-ig/ ja apareix en els radicals dels verbs *saber* i *cabre* en moltes varietats del català en el present de subjuntiu (e.g. *sàpiga*, *càpiga*).

Les formes d'imperatiu de 2SG de les conjugacions II i III en formenter seguides de pronoms febles prenen el tema verbal sencer de les formes de l'imperatiu plural, és a dir, el radical, que inclou l'increment, més la vocal temàtica, com s'exemplifica a (10).

El tema verbal de les formes de 1PL i 2PL són les mateixes que a (10) però amb l'aparició dels morfemes de persona, com veiem a (11).

Ara bé, per què l'increment del radical ha d'aparèixer a les formes d'imperatiu de 2SG de les conjugacions II i III només quan aquestes formes van precedides de pronoms febles? Una possibilitat és que els pronoms febles, molts dels quals expressen trets morfosintàctics de persona, nombre i gènere, a més d'expressar trets de cas, necessiten un tema verbal complet al qual adjectivar-se, que inclogui aleshores tant el radical augmentat com la vocal temàtica, i no pas un radical verbal sol. Això és precisament el que passa a les formes de plural, que també contenen un morfema de persona i per tant trets de persona i nombre. Així doncs, la presència d'aquests trets, ja sigui per raó d'un morfema de persona, ja sigui per raó d'un pronom feble, requereix la presència d'un tema verbal complet, el qual sempre conté el radical aug-

nom feble. En tots els casos il·lustrats a (7), l'accent sempre recau sobre la vocal neutra de l'increment; en presència de més d'un pronom feble, però, l'accent recau sobre la vocal del primer pronom feble, com als imperatius i als infinitius de la conjugació I (e.g. *encén-nos-les*, pronunciat [ənsəŋ-ɡə-ˈmuləs], *mol-te-les*, pronunciat [mul-ɣə-ˈtələs]).

En aquest punt, cal demanar-se quina és la filiació morfològica d'aquests increments i si els trobam a d'altres formes del paradigma. Si observam les formes d'imperatiu de 1PL i de 2PL dels mateixos verbs, veurem que hi apareix el mateix increment, com s'il·lustra a (8); fixau-vos que la forma de 2PL no conté increment velar en català estàndard en els verbs com *moldre*, *en-*

cendre o *conèixer*, que sí que presenten al·lomorfia a l'arrel (*molmolgui*, *encén-encengui*, *coneix-conegui*).

Aquí vull assumir que l'increment que apareix davant del pronom feble en els imperatius de 2SG i que també apareix davant del morfema de persona en els imperatius de 2PL es correspon amb un increment del radical. El radical augmentat més la vocal temàtica /-ə-/ és el tema verbal que apareix a les formes de 1PL i 2PL de l'imperatiu. L'estructura morfològica d'aquestes formes en formenter és, aleshores, la que apareix a (9) (vegeu Mascaro 1986 per a una anàlisi morfològica completa dels verbs catalans). Un verb de la conjugació II regular com *perdre* conté un radical

mentat, a les formes d'imperatiu. Segons aquesta interpretació dels fets, la presència de l'increment respon a un principi de bona formació de caràcter morfològic, tot i que alguns pronoms febles no expressen persona ni nombre, només cas, com el partitiu (vegeu Bonet & Torres-Tamarit 2010, 2011 per a una interpretació fonològica de l'aparició de l'extensió).

L'increment del radical que apareix a les formes d'imperatiu de 2SG de les conjugacions II i III quan precedeixen pronoms febles no només apareix en les formes de plural de l'imperatiu, però, sinó també a les formes del present de subjuntiu, com s'il·lustra a (12), les quals són equivalents, en el plural, a les formes d'imperatiu (vegeu també Marí Tur 2010). Hi afegim la transcripció ortogràfica no estàndard de les formes fonètiques per facilitar-ne la lectura.

Segons Veny (1999), el present de subjuntiu dels verbs de la conjugació I també pot incloure formes com *callga-càlliga* o *mirga-míriga* en eivissenc. Nosaltres no hem obtingut aquestes formes a partir de les enquestes realitzades, però sí que s'han pogut atestar durant una conversa informal amb una de les informants les formes *demangues*, *dongues* i *telefongues*, paral·leles a les formes del tipus *callga-càlliga* aportades per Veny (1999); cal remarcar que el radical dels tres verbs acaba en la nasal /-n/. L'increment del radical /-ig/, però, sí que apareix a les formes de 1PL i 2PL del present de subjuntiu de tots els verbs de la conjugació III (no l'hem trobat, però, a les formes de singular, que sí estan atestades en balear, com ara *cúsiga*, *cúsigues*). D'altra banda, pel que fa als verbs de la conjugació III amb increment temàtic /-əʃ/, només hem trobat les formes de 1SG i 3SG del tipus *afegeixi* o *construeixi*, com en català central, i no pas formes del tipus *llegesga* o *parteixca-parteixqui* com recull Veny (1999), formes que, si no han entrat en desús, deuen coexistir amb les formes elicitades.

A l'imperfet de subjuntiu, l'increment del radical /-ig/ també és pos-

tema		desinència	
radical	vocal temàtica	morfema de temps	morfema de persona
[pəɾð]	'ə	Ø	m/w]
[muɣ]	'ə	Ø	m/w]
[mul-ɣ]	'ə	Ø	m/w]
[əstrəɲ-əɣ]	'ə	Ø	m/w]
[kus-iɣ]	'ə	Ø	m/w]
[əfəʒ-iɣ]	'ə	Ø	m/w]

(9) Estructura morfològica dels imperatius de 2PL en formenterer.

tema		desinència		
radical	vocal temàtica	morfema de temps	morfema de persona	pronom feble
[pəɾð]	'ə	Ø		lə]
[muɣ]	'ə	Ø		lə]
[mul-ɣ]	'ə	Ø		lə]
[əstrəɲ-əɣ]	'ə	Ø		lə]
[kus-iɣ]	'ə	Ø		lə]
[əfəʒ-iɣ]	'ə	Ø		lə]

(10) Estructura morfològica dels imperatius de 2SG en formenterer seguits de pronom feble.

tema		desinència		
radical	vocal temàtica	morfema de temps	morfema de persona	pronom feble
[pəɾð]	'ə	Ø	m/w	lə]
[muɣ]	'ə	Ø	m/w	lə]
[mul-ɣ]	'ə	Ø	m/w	lə]
[əstrəɲ-əɣ]	'ə	Ø	m/w	lə]
[kus-iɣ]	'ə	Ø	m/w	lə]
[əfəʒ-iɣ]	'ə	Ø	m/w	lə]

(11) Estructura morfològica dels imperatius de 1PL i 2PL en formenterer seguits de pronom feble.

a. conjugació II			b. conjugació III	
1SG	<i>perdi</i>	<i>molgui</i> o <i>molga</i>	<i>cusí</i>	<i>afegeixi</i>
	['pɛɾði]	['mɔɫɣi] o ['mɔɫɣə]	['kuzi]	[əfə 'ʒəʃi]
2SG	<i>perdis</i>	<i>molguis</i> o <i>molgues</i>	<i>cusis</i>	<i>afegeixis</i>
	['pɛɾðis]	['mɔɫɣis] o ['mɔɫɣəs]	['kuzis]	[əfə 'ʒəʃis]
3SG	<i>perdi</i>	<i>molgui</i> o <i>molga</i>	<i>cusí</i>	<i>afegeixi</i>
	['pɛɾði]	['mɔɫɣi] o ['mɔɫɣə]	['kuzi]	[əfə 'ʒəʃi]
1PL	<i>perdem</i>	<i>molguem</i>	<i>cosiguem</i>	<i>afegiguem</i>
	[pəɾ'ðəm]	[mul'ɣəm]	[kuzi'ɣəm]	[əfəʒi'ɣəm]
2PL	<i>perdeu</i>	<i>molgueu</i>	<i>cosigueu</i>	<i>afegigueu</i>
	[pəɾ'ðəw]	[mul'ɣəw]	[kuzi'ɣəw]	[əfəʒi'ɣəw]
3PL	<i>perdin</i>	<i>molguin</i> o <i>molguen</i>	<i>cusin</i>	<i>afegeixin</i>
	['pɛɾðin]	['mɔɫɣi] o ['mɔɫɣən]	['kuzin]	[əfə 'ʒəʃin]

(12) Present de subjuntiu de la conjugació II i III.

1SG	<i>cosís</i> [ku'zís]
2SG	<i>cosisses</i> o <i>cosissis</i> [ku'zísəs] o [ku'zísís]
3SG	<i>cosís</i> [ku'zís]
1PL	<i>cosíssem</i> o <i>cosíssim</i> o <i>cosiguéssem</i> [ku'zísəm] o [ku'zísím] o [kuzi'yesəm]
2PL	<i>cosísseu</i> o <i>cosíssiu</i> o <i>cosiguésseu</i> [ku'zísəw] o [ku'zísíw] o [kuzi'yesəw]
3PL	<i>cosissen</i> o <i>cosissin</i> [ku'zísən] o [ku'zísín]

(13) Imperfect de subjuntiu de la conjugació III.

sible, de forma optativa, a les formes de 1PL i 2PL només en els verbs de la conjugació III (*cosiguéssem*, *afegiguésseu*), com s'il·lustra a (13). Aquestes formes precisament mostren que l'increment /-ig/ és un increment del radical i que no pot ser, en cap cas, un increment temàtic. Això és així perquè l'increment /-ig/ precedeix la vocal temàtica /-e-/, com es mostra a (14). Si l'increment

radical	vocal temàtica	morfema de temps	morfema de persona
[kuz-iy]	'e	sə	m/w]
[əfəʒ-iy]	'e	sə	m/w]

(14) Estructura morfològica de l'imperfet de subjuntiu de 1PL i 2PL.

/-ig/ fos temàtic i no un increment del radical, quina posició ocuparia dins l'estructura morfològica, el morfema /-e-/? (Vegeu també, com a complement de les dades presentades en aquest article, els paradigmes de les conjugacions verbals dialectals del DCVB.)

5. Conclusions

En aquest article s'han presentat una descripció detallada i una anàlisi del trasllat accentual que s'observa en formenterer a les formes d'imperatiu i d'infinitiu seguides de pronoms febles, així com dels increments del radical que apareixen en els verbs de les conjugacions II i III en la presència de pronoms febles, tot fent una petita descripció de les formes verbals dels modes

imperatiu i subjuntiu. El trasllat d'accent en formenterer respon a la necessitat d'obtenir un patró accentual regular: accent final si tota la seqüència acaba en consonant i accent penúltim si tota la seqüència acaba en vocal. Els imperatius de 2SG dels verbs de les conjugacions II i III, a més, presenten un increment del radical quan van seguits de pronoms febles. Aquests increments es troben a les formes de 1PL i 2PL de l'imperatiu, del present de subjuntiu i, de manera optativa, de l'imperfet de subjuntiu. Una investigació futura intentarà esbrinar l'abast actual del trasllat accentual en formenterer i dels increments del radical en els verbs de les conjugacions II i III a partir d'entrevistes a diferents grups d'edat. D'altra banda, un estudi detallat del desplaçament d'accent en eivissenc és encara una tasca pendent. Finalment, més enllà de l'interès estrictament lingüístic de l'article, esper que aquestes pàgines suscitin un interès nou pel català de Formentera en totes les seues dimensions, una varietat encara prou desconeguda entre els lingüistes catalans.

Agraïments

Aquest treball no hauria estat possible sense l'ajut inestimable de les següents informants formentereres: les germanes Elisa i Leocàdia Ferrer i Florentina (†) i Maria Mayans. Gràcies també a na Carme Balanzat per les il·lustracions que acompanyen aquest article i a n'Eduard Artés pels seus comentaris. Dedic aquest article al meu pare, en Xico Torres Marí, i a la memòria de la meua mare, Esperança Tamarit Costa (†).

Abreviatures

- 1 primera persona
- 2 segona persona
- 3 tercera persona

SG	singular
PL	plural
ACC	acusatiu
DAT	datiu
PART	partitiu
N	neutre
LOC	locatiu
REFL	reflexiu
imp	imperatiu
inf	infinitiu

Bibliografia

BONET, Eulàlia (1998). *Fonologia catalana*. Barcelona: Ariel.

BONET, Eulàlia & TORRES-TAMARIT, Francesc (2010). «Allomorphy in pre-clitic imperatives in Formenteran Catalan: an output-based analysis», a *Romance linguistics* (2009). *Selected papers from the 39th Linguistic Symposium on Romance Languages*, edició a cura de Sonia Colina, Antxon Olarrea i Ana Maria Carvalho, Philadelphia i Amsterdam: John Benjamins, 337-352.

BONET, Eulàlia & TORRES-TAMARIT, Francesc (2011). «Les formes d'imperatiu seguides de clíctic: un cas de conservadisme lèxic», a *Noves aproximacions a la fonologia i la morfologia del català*, edició a cura de Maria-Rosa Lloret i Clàudia Pons-Moll, Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, p. 37-61.

FAUST, Noam & TORRES-TAMARIT, Francesc (en premsa). «Stress and final /n/ deletion in Catalan: combining Strict CV and OT», *Glossa: a journal on general linguistics*.

GRIMALT, Pere (2002). «Enclisi i accentuació en el català de Mallorca i Menorca», treball de recerca de doctorat, Universitat de Barcelona.

GRIMALT, Pere (2004). «Aplicació de la proposta d'accent de Max. W. Wheeler al patró accentual de les formes enclititzades del català de Mallorca i Menorca», treball de recerca de doctorat, Universitat de Barcelona.

HAYES, Bruce (1995). *Metrical stress theory: principles and case studies*. Chicago: University of Chicago Press.

JOAN I MARÍ, Bernat (1993). «Trets en canvi en el català de Formentera: consideracions sociolingüístiques», a *Estudis de llengua i literatura catalanes XXVI: Miscel·lània Jordi Carbonell*, edició a cura de Josep Massot i Muntaner, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, vol. 5, p. 189-204.

KENSTOWICZ, Michael (1991). «Enclitic accent: Latin, Macedonian, Italian, Polish», a *Certamen Phonologicum II: papers from the 1990 Cortona Phonology Meeting*, edició a cura de Pier Marco Bertinetto, Michael Kenstowicz i Michele Loporcaro, Torino: Rosenberg and Sellier, p. 173-185.

KIM, Miran & REPETTI, Lori (2013). «Bitonal pitch accent and phonological alignment in Sardinian», *Probus*, núm. 25, p. 267-300.

LOPORCARO, Michele (2000). «Stress stability under cliticization and the prosodic status of Romance clitics», a *Phonological theory and the dialects of Italy*, edició a cura de Lori Repetti, Philadelphia i Amsterdam: John Benjamins, p. 137-168.

MARÍ TUR, Roser (2010). «El parlar de Formentera: el dialecte per descobrir», *Anuari Verdguer*, núm. 18, p. 305-317.

MASCARÓ, Joan (1986). *Morfologia*. Barcelona: Enciclopèdia catalana.

MOLL, Francesc de Borja (1932). «Estudi fonètic i lexical del dialecte de Ciutadella», a *Miscel·lània filològica dedicada a D. Antonio Mre Alcover con motivo de la publicación del Diccionari català-valencià-balear*, edició a cura de Paul Aebischer, Palma de Mallorca: Imprenta Vda. de S. Pizà, reeditat l'any 1979 a *Randa*, núm. 8, p. 5-48.

MOLL, Francesc de Borja (1934). «Transcripció de cançons populars amb notes de fonètica sintàctica», *Anuari de l'oficina romànica de llengua i literatura*, núm. 7, p. 9-39.

MONACHESI, Paola (1996). «On the representation of Italian clitics», a *Interfaces in phonology*, edició a cura d'Ursula Kleinhenz, Berlin: Akademie Verlag, p. 83-101.

NADEU, Marianna, SIMONET, Miquel & LLOMPART, Miquel (en premsa). «Stressed postverbals pronominals in Catalan», *Probus*.

ORDÓÑEZ, Francisco & REPETTI, Lori (2006). «Stressed enclitics?», a *New perspectives on Romance linguistics*, edició a cura de Jean-Pierre Montreuil, Philadelphia i Amsterdam: John Benjamins, p. 167-181.

ORDÓÑEZ, Francisco & REPETTI, Lori (2014). «On the morphological restriction of hosting clitics in Italian and Sardinian dialects», *Italia dialettale*, núm. 75, p. 173-199.

REPETTI, Lori (2016). «The phonology of postverbal pronouns in Romance languages», a *Romance Linguistics* (2013). *Selected papers from the 43rd Linguistic Symposium on Romance Languages*, edició a cura de Christina Tortora, Marcel den Dikken, Ignacio L. Montoya i Teresa O'Neill, Philadelphia i Amsterdam: John Benjamins, p. 361-378.

PEREA, Maria Pilar (2012). «Les combinacions de clíctics pronominals en els dialectes catalans», *Estudis romànics*, núm. 34, p. 99-143.

PEPERKAMP, Sharon (1997). «Prosodic words», Tesi doctoral, Universiteit van Amsterdam.

SAUZET, Patric (1986). «Les clíctiques occitans: analyse métrique de leur variation dialectale», a *Actes du XVIIIème Congrès international de linguistique et de philologie romanes, Aix-de-Provence, 1983, Marseille, Université de Provence-Jeanne Laffitte*, vol. 4, p. 155-180.

TORRES-TAMARIT, Francesc (2008). «Stress shift in Formenteran Catalan verb plus enclitic(s) sequences: an OT approach», Tesi de màster, Universitat Autònoma de Barcelona.

TORRES-TAMARIT, Francesc & PONS-MOLL, Clàudia (2015). «Enclitic-triggered stress shift in Catalan», presentació oral al congrés *Going Romance*, Nijmegen, Països Baixos.

TORRES-TAMARIT, Francesc & PONS-MOLL, Clàudia (enviat). «Enclitic-induced stress shift in Catalan».

VENY, Joan (1999). *Aproximació al dialecte eivissenc*. Palma de Mallorca: Moll.

VENY, Joan (2015). *Perfils lingüístics balears*. Palma de Mallorca: Lleonard Muntaner.

VILLANGÓMEZ, Marià (1975). *Curs d'iniciació a la llengua: normes gramaticals, lectures eivissenes i formentereres*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs.

FRANCESC TORRES-TAMARIT
LABORATOIRE STRUCTURES
FORMELLES DU LANGUAGE
(UMR7023) - CNRS /
UNIVERSITÉ PARIS 8 ■